

Тарас Перун

Навчально-науковий інститут права та психології
 Національного університету “Львівська політехніка”,
 аспірант кафедри адміністративного та інформаційного права
 peruntarass@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

© Перун Т., 2017

Розглядаються питання методологічних засад дослідження механізму забезпечення інформаційної безпеки в Україні. Розглядаються існуючі групи методів правознавства, визначається їх роль в аналізі питань інформаційного забезпечення. Доведено, що комплексне застосування методів дає можливість досліджувати проблеми у єдності їх соціального змісту і юридичної форми, здійснити системний аналіз вказаних питань.

Ключові слова: методологія; методи правознавства; інформаційна безпека; компаративістика; синергетика; історико-правовий метод.

Тарас Перун

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УКРАИНЕ

Рассматриваются вопросы методологических основ исследования механизма обеспечения информационной безопасности в Украине. Рассматриваются существующие группы методов правоведения, определяется их роль в анализе вопросов информационного обеспечения. Доказано, что комплексное применение методов дает возможность исследовать проблемы в единстве их социального содержания и юридической формы, осуществить системный анализ указанных вопросов.

Ключевые слова: методология; методы правоведения; информационная безопасность; компаративистика; синергетика; историко-правовой метод.

Taras Perun

Institute of Jurisprudence and Psychology
 Lviv Polytechnic National University,
 Department of Administrative and Informational Law

METHODOLOGICAL APPROACHES FOR CONDUCTING INVESTIGATION OF MECHANISMS OF INFORMATION SECURITY IN UKRAINE

The article discusses the methodological aspects of the study of the mechanism of information security in Ukraine. Existing groups of methods of jurisprudence are considered as well their role in the analysing of issues related to information security is determined. It has been proved that integrated application of methods provides the opportunity to explore the problems in the unity of its social content and legal form. It also helps to accomplish the analysis of the questions mentioned above.

Key words: methodology; methods of jurisprudence; information security; comparative; synergetic; historical and legal method.

Постановка проблеми. Юридичне пізнання є однією з найскладніших теоретико-прикладних проблем, яка за своєю сутністю має глобальний і всеосяжний характер і є однаковою мірою

актуальною для конкретного індивідуума, держави та світової спільноти загалом. Складна структура юридичного пізнання проявляється у різних за змістом понятійних категоріях, розроблення яких передбачає як диференційований, так і інтеграційний підхід на основі використання комплексних даних філософії та права. Правознавці, як правило, вивчають зовнішній, тобто правовий бік юридичного пізнання. У той самий час вчені відзначають дуалізм юридичного пізнання: по-перше, як пізнання, що ґрунтується на філософських положеннях теорії права; по-друге, як пізнання на основі теорії процесуального права [6, с. 10]. Однак найвищий ефект може бути досягнутий у результаті комплексного дослідження, коли питання юридичного пізнання будуть вивчатися з гносеологічної, логічної, психологічної та правової точок зору у єдності [5, с. 46]. Така необхідність зумовлює використання великого арсеналу методів пізнання під час дослідження механізму забезпечення інформаційної безпеки в Україні.

Аналіз дослідження проблеми. Вказаним питанням тією чи іншою мірою приділяли увагу М. В. Коститцький, П. М. Рабінович, С. В. Ромашкін, М. К. Треушніков, А. В. Цихоцький, Р. М. Шевчук, Д. А. Шигаль та ін. Поряд з цим, механізм забезпечення інформаційної безпеки перебуває у фазі реформування, у зв'язку із чим актуальності набувають питання оптимізації методології її пізнання.

Мета роботи – визначити методологічні засади дослідження механізму забезпечення інформаційної безпеки в Україні.

Виклад основного матеріалу. Теоретико-практичний інтерес до системного вивчення проблем юридичного пізнання і, особливо, до його історико-філософського аспекта, пояснюється тим, що у сучасних умовах відбувається перетворення природи, суспільства, держави і самої людини, юридична наука повинна відповідати вимогам практики і в належний спосіб оцінювати її. Використання сучасного методологічного інструментарію є найважливішою передумовою дослідження механізму забезпечення інформаційної безпеки.

Як відомо, юридична методологія включає такі групи методів:

– філософсько-світоглядні підходи (матеріалістичний чи ідеалістичний, діалектичний чи метафізичний, визнання чи заперечення об'єктивних соціальних, зокрема й державно-правових, закономірностей та можливості їх пізнання, здобуття істинних знань щодо них);

– загальнонаукові методи, тобто такі, що використовуються в усіх або у більшості наук (наприклад, структурний, функціональний методи, сходження від абстрактного до конкретного, формально-логічні процедури, скажімо, аналіз, синтез тощо);

– групові методи, тобто такі, які застосовуються лише у певній групі наук, наприклад, тільки у суспільствознавстві (наприклад, метод конкретно-соціологічного дослідження);

– спеціальні методи, тобто такі, які прийняті для дослідження предмета тільки однієї науки (наприклад, у юриспруденції – це способи уявлення (тлумачення) норм права, своєрідні прийоми узагальнення юридичної практики) [2, с. 168].

Розглянемо детальніше методи та підходи, які мають особливе значення для дослідження механізму забезпечення інформаційної безпеки.

Насамперед потрібно звернути увагу на природно-правовий (юснатуралістичний) підхід до оцінки юридичних явищ. Вказана методологія виходить з того, що право не дарується державою, а існує у свідомості людей, норми права формуються у суспільстві та диктуються потребами людини, а не велінням держави. Виразом природного права є невід'ємні, невідчужувані права людини. На них повинні спиратися норми позитивного права, що дає змогу правам людини визначати права влади (держави), а не навпаки. Але тільки проголошення цих прав є недостатнім для повноцінного життя суспільства. Невідчужувані права людини повинні насправді реалізовуватися. Забезпечення реалізації прав людини прихильники природно-правових поглядів поклали і покладають на державу, доводячи, що вона є тим соціально-політичним інститутом, який покликаний охороняти природне право людини [4, с. 27–28].

Невід'ємною складовою цього типу праворозуміння є необхідність дотримання принципу верховенства права. Незважаючи на набуття верховенством права характеру глобального ідеалу, сьогодні в Україні відсутня єдність його доктринального розуміння та практичної реалізації. Ускладнюється ця проблема ще й тим, що принцип верховенства права має англосаксонське походження, і його впровадження у країнах з континентальною правовою системою має свої особливості. П. М. Рабінович відзначає, що: "...під верховенством права потрібно розуміти всезагальну роль права у стосунках між усіма учасниками суспільного життя, у життєдіяльності державних і недержавних організацій, соціальних спільностей, груп, об'єднань, усіх людей" [3, с. 11].

Дотримання прав людини та принципу верховенства права є ключовими категоріями природно-правового праворозуміння і мають стати центральними у дослідженні механізмів забезпечення інформаційної безпеки. Саме тому дослідження проблем діяльності та розвитку цього державного органу потрібно здійснювати насамперед із урахуванням природно-правових підходів.

Не треба забувати і про діалектичний підхід. Як зазначають фахівці, у сучасного дослідника-правознавця фактично є два діалектичні методи. Перший, розроблений Сократом, Платоном та Арістотелем, удосконалений сучасними індуктивними та дедуктивними засобами, може стати у нагоді для дослідження фактичного правового матеріалу за допомогою індуктивного висунення певних гіпотез (зокрема формування дефініцій понять, здійснення певних теоретичних узагальнень), та перевіркою їх істинності дедуктивним обґрунтуванням і доведенням. Такі індуктивно-виявлені та дедуктивно-обґрунтовані теоретичні положення (постійні зв'язки, відношення та властивості правових явищ) можуть бути використані для пояснення і прогнозування нових фактів, як нового підґрунтя для подальшого теоретичного узагальнення, і вже потім його обґрунтування і доведення. Другий, розроблений Г. Гегелем, К. Марксом та Ф. Енгельсом, після усунення положень, які не витримали критики історії, та тих, що диктувалися ідеологією класової боротьби, войовничим матеріалізмом та претензією на всезагальність, може стати у нагоді вченому-правознавцю як інструмент дослідження окремих процесів правової реальності, що справді спричиняються суперечливими протилежностями, які необхідно виокремити і зняти віднаходженням об'єднуювальних соціально-правових реалій, що здатні примирити протилежності на вищому рівні духовно-матеріального правового універсуму [7, с. 30]. Вказані підходи можна використовувати під час аналізу механізму забезпечення інформаційної безпеки.

При цьому за методологічну основу аналізу механізму забезпечення інформаційної безпеки можливо взяти такі категорії діалектики, як можливість і дійсність, форма і зміст, сутність і явище, простір і час, ціле й частина та ін. Можливо також використати закони діалектики: про єдність і боротьбу суперечностей; про перехід кількісних змін у якісні; про заперечення тощо.

Варто звернути увагу на історико-правовий метод юридичного пізнання. Основною проблемою, на вирішення якої спрямований історико-правовий порівняльний метод, є отримання нового знання за допомогою проведення порівнянь історико-правових джерел. Як бачимо, для цього потрібні три складові: 1) порівняння (здебільшого аналогія), які є стандартною загальнонауковою логічною операцією; 2) порівняння повинні характеризуватися своєю ретроспективністю, тобто бути історичними; 3) порівнюватися повинна правова матерія. Тільки поєднання цих трьох умов становить зміст головної проблеми теорії історико-правового порівняльного методу й висуває відповідні вимоги до основних підходів і принципів її реалізації [8, с. 180]. Оскільки питання механізму забезпечення інформаційної безпеки були актуальними ще за радянських часів, хоча сьогодні їх дослідження активізувалися, врахування історичних аспектів є вкрай важливим для визначення напрямів подальшого розвитку та оптимізації механізмів інформаційного забезпечення.

Не менш важливим є порівняльно-правовий метод. Компаративізм (від лат. *comparativus* – порівняльний) у юриспруденції передбачає дослідження державно-правових об'єктів, які порівнюються і що існували у минулому або діють у наш час. Для порівняння можна вибрати співмірні норми і положення, складніші компоненти на рівні юридичних явищ, інститутів і процесів,

а також державні і правові системи загалом. Порівняльно-юридичному аналізу піддаються суб'єкти у межах держави, країни, що входять в однорідні правові сім'ї і правові системи різних правових сімей. Використання цього методу дасть змогу не тільки порівняти окремі аспекти інформаційного забезпечення у середині країни (наприклад, у різних областях), а й зіставити механізми інформаційного забезпечення у нашій державі та в інших країнах. У цьому контексті особливого значення набувають питання оцінки механізмів інформаційного забезпечення у розвинених європейських країнах.

Отже, під порівняльним методом у дослідженні питань механізмів інформаційного забезпечення розуміють процес відображення і фіксації відношень тотожності і протилежності у питаннях правового регулювання інформаційного забезпечення, зокрема на рівні різних країн. До речі, порівняльний метод, що набув надзвичайної актуальності, не треба ототожнювати з порівняльним правознавством і порівняльним державознавством.

Доцільно враховувати системно-структурний метод під час дослідження структури механізму інформаційного забезпечення.

Спеціально-юридичний метод, сутність якого полягає у фіксації державно-правової практики, норм і принципів тощо, для встановлення зовнішніх ознак правових явищ, їх відмінності одне від одного, відпрацювання визначень про них потрібно застосовувати під час здійснення аналізу правового забезпечення механізмів інформаційного забезпечення.

Важливого значення у контексті вказаного набувають соціологічні методи дослідження, зокрема, метод опитування. Громадська думка щодо вказаних проблем є одним із критеріїв ефективності та якості інформаційного забезпечення.

Набуває особливого значення і синергетичний підхід. Синергетика – це міждисциплінарний напрям, що виник у 70-ті роки ХХ ст. та мав на меті пізнання загальних законів і принципів, що покладені в основу самоорганізації у природі, різних її складових: у фізиці, хімії, біології, техніці, соціумі. Синергетика пропонує якісно іншу картину світу, ніж ту, що покладена в основу класичної науки та пов'язана з іменами Ньютона та Ейнштейна, тобто науки, що ґрунтується не лише на класичній теорії механіки Ньютона і квантово-релятивістській концепції Бора, Ейнштейна, яку ще називають некласичною. Настає відмова від уявлення світу, що ґрунтується на елементарних частинках – цеглинках матерії на користь картини світу як сукупності нелінійних процесів. Для синергетики притаманні фундаментальні принципи: 1) два структурні принципи буття: гомеостатичність; ієрархічність; 2) п'ять принципів становлення: нелінійність; нестійкість; незамкненість; динамічна ієрархічність; спостережливність [1, с. 8–9]. Застосування цих підходів до розгляду механізму інформаційного забезпечення дасть можливість поглянути на нього із позицій самоорганізації.

Висновки. Отже, під час проведення дослідження правових аспектів механізму інформаційного забезпечення не треба обмежуватися лише власними методами правознавства, потрібно використовувати широкий арсенал сучасної наукової методології. Зокрема, доцільно застосовувати діалектичний, структурно-функціональний, системно-структурний, порівняльно-правовий, історичний та інші методи наукового пізнання, які дають змогу всебічно дослідити механізми інформаційного забезпечення та реалізувати можливості порівняльно-правового, конкретно-соціологічного, історичного та логічного аналізів. Таке комплексне застосування методів уможливило досліджувати проблеми у єдності їх соціального змісту і юридичної форми, здійснювати системний аналіз вказаних питань.

1. Костицький М. В. Деякі питання методології юридичної науки / М. В. Костицький // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 3–11. 2. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. – 5-те вид., зі змінами: навч. посіб. – К.: Атіка. – 2001. – 176 с. 3. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до

інтерпретації вихідних конституційних положень) / П. М. Рабінович; *Акад. прав. наук України. – Х. : Право, 1997. – 63 с.* 4. Ромашикін С. В. *Визначення права школою природного права* / С. В. Ромашикін // *Правова держава. – 2005. – № 8. – С. 24–28.* 5. Треушников М. К. *Судебные доказательства* / М. К. Треушников. 2-е изд., доп. – М.: Городец, 1998. – 190 с. 6. Цихоцкий А. В. *Методология науки гражданского процесса* / А. В. Цихоцкий // *Теоретические и прикладные проблемы реформы гражданской юрисдикции. – Екатеринбург: Изд-во Гуманитарного ун-та, 1998. – 287 с.* 7. Шевчук Р. М. *Діалектичний метод у правознавстві: окремі аспекти* / Р. М. Шевчук // *Філософські та методологічні проблеми права. – 2012. – № 2. – С. 25–31.* 8. Шигаль Д. А. *Основні елементи теорії історико-правового порівняльного методу* / Д. А. Шигаль // *Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. “Правова доктрина України”, Харків, 20–21 листоп. 2013 р. / Нац. акад. прав. наук України. – Харків, 2013. – С. 179–183.*

REFERENCES

1. Kostyts'kyu M. V. *Deyaki pytannya metodolohiyi yurydychnoyi nauky [Some questions of legal science methodology]* *Naukovyy visnyk Natsional'noyi akademiyi vnutrishnikh sprav. 2013. Vol. 1. pp. 3–11.* 2. Rabinovych P. M. *Osnovy zahal'noyi teoriiy prava ta derzhavy. Vydannya 5-te, zi zminamy. Navechal'nyu posibnyk. [Fundamentals of general theory of law and state. 5th Edition, as amended. Tutorial.]* Kyiv: Atika Publ. 2001. 176 p. 3. Rabinovych P. M. *Prava lyudyny i hromadyanyna u Konstytutsiyi Ukrayiny (do interpretatsiyi vykhidnykh konstytutsiynykh polozhen')* [*Human rights and civil rights in the Constitution of Ukraine (to the initial interpretation of constitutional provisions)*]. *Akad. prav. nauk Ukrayiny. Kharkiv.: Pravo Publ., 1997. 63 p.* 4. Romashkin S. V. *Vyznachennya prava shkolyu pryrodnoho prava [Identifying the right natural law school].* *Pravova derzhava. 2005. Vol. 8. pp. 24–28.* 5. Treushnikov M. K. *Sudebnyie dokazatelstva [Judicial evidence]. 2-e izd., dop. Moscow.: Gorodets Publ., 1998. 190 p. (In Russian)* 6. Tsihotskiy A. V. *Metodologiya nauki grazhdanskogo protsessa [Methodology of civil process science].* *Teoreticheskie i prikladne problemy reformy grazhdanskoy yurisdiksii. Ekaterinburg: Izd-vo Gumanitarnogo un-ta, 1998. 287 p. (In Russian)* 7. Shevchuk R. M. *Dialektychnyy metod u pravoznavstvi: okremi aspekty [Dialectical Method in Law: some aspects].* *Filosofov'ki ta metodolohichni problemy prava. 2012. Vol. 2. pp. 25–31.* 8. Shyhal' D. A. *Osnovni elementy teoriiy istoryko-pravovoho porivnyal'noho metodu [Key elements of the theory of historical comparative legal method].* *Pravova doktryna – osnova formuvannya pravovoyi systemy derzhavy : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyach. 20-richchyu NAPrN Ukrayiny ta obhovorennnyu p'yatyatom. monohr. “Pravova doktryna Ukrayiny”, Kharkiv, 20–21 lystop. 2013 r. / Nats. akad. prav. nauk Ukrayiny. Kharkiv, 2013. pp. 179–183.*

Дата надходження: 19.02.2017 р.